Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Երգեր
[illegible]
(10)

36513

2l

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Մտաց հրաշէր սիրոյ տեառնականն,
Ի Բանից Սբց Ուղղափառ
Վարդապետաց.

Տպեալ

Ի Պատրիարքութեան Տն Պօղոսի
Արհի Եպիսի անդրիանու-
պօլսեցւոյ.

Յամի Տն 1822. Մարտի 20.

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի Տպարանի Սբ Էջմիածնի Պատ-
րիարգանիստ Մայր Եկեղեցւոյ.

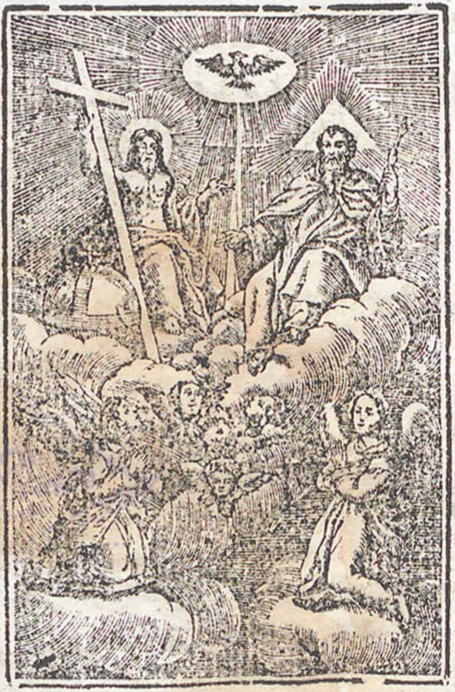

Երեքսրբեան Մի Տէրութի,
Միով Բնութ Աստուածութի, ընոր"։

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ճառ հրաւէր առ ... ,

Ի Բանից Սբյ Ոսկեբերան

Վարդապետաց.

ԸՍՏ ՎԿԱՅ ՍՐԲՈՅՆ

Պ. առաքելոյն՝ ուր սէր, անդ եւ ամ օրինաց լը-րումն, եւ ամ առաքինութեանց պահպանումն, եւ բարեկարգութեանց հաստատութիւն. (Հռոմ, Ժգ, 8. եւ 10.) Իսկ ուր ատելութիւն, անդ եւ օրինաց անդոսնումն, եւ ամ բարեբեր

իրաց

իւրոց տապալումն. մեզ առ 'ի բժշա-
նալ զատելոյն, և հաստատել զսէր-
ազգային հանճարոյ. տալով 'ի լոյս ա-
ծաւ 'ի կոստանդնուպօլիս քաղաքի
հրաւէր սիրոյանման ամենայ, տէրունեն,
որ է վարդապետութիւն Սրբոյ Հօրն մե-
մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, և
շառաւիղաց նորին, և սրբոյն Ներսէսի
շնորհալւոյն, և այլոց սրբոց վարդապետաց
մերոց. յորոց բանից եղև համառօտ
հաւաքումն վս բանս որ պատճառ եղ.
է այնու համառօտութ է պարունակել
գոլով ամբողջութի բանից նոցին մասանց
և վարդապետութեանց հայաստանեայց
սբ եկեղեցւոյ, որպ 'ի նոյն տէրութեան
'ի չորրորդ յօդուածն հաստատի յա-
,,ռաջին։ Ու 'ի ամն խոսխոտ պահել միշտ
,,զբամ մերոյ գրեալս մի ըստ միոջէ՝ ըստ
,,վարդապետութե սբ եկեղեցւոյս մե-
,,րոյ, սրբոյն գրիգորի մերոյ լուսա-

ւոր

,,ւորչին, և տէրն ներսէսի շնորհա-
,,լիոյն և զայլ ամ վարդապետութեա
,,նոցին, ամբողջ և անպակաս խոս-
,,տովանիմք, և այնպէս ճանաչեմք և ըն-
,,դունիմք մեք ամենեքին, և այլն։
Բայց յաղս հակառակ սկզբնաչարն
սատնյ, որ յամ ուրեք հերձն ՚ի վեր
տապալէ խաղաղութե, և սերմանէ
անդադար զորոմն խռովութե յանդա
մերոյ, սաստ և զնոյն արար։ Ո ի
տանք վս համառօտ լինելոյ հրաւէր
մերոյ տետրակին՝ ՚ի նմին ոչ երկար
և բազմորոշ ծանուցեալ բանից և
բանից՝ այլ ընդ այլոյ թիւր և օ-
տար բացատրութիւ տոհեալ՝ վըրդո-
վեալ խռովեցին զպարզամիտ ժողո
վուրդս մեր, որպ թէ աղգն ՚ի յօ-
րինել զհրաւէր մերոյ տետրակն,
զուգիր և զաղղախոռ խոստովա-
նութե հաւատոյ Հարց մեց, և զդա-

 սա

ւանութիս հայաստանեայց մեր եկե_
ղեցւոյս փոփոխեալ իցէ։

Վ̃ն որոյ առ 'ի խաղաղացուցանել զշփոթեալ միտս ժողովրդոց մերոց, և զդայթակղեցուցչացն նց՝ զլեզուս ըմբերանել, և զմերս լուսաւորչադաւան ուղղափառութի̃ ակներև ցուցանելով՝ զազգս և զեկեղեցիս մեր 'ի անստախայօդ զրպարտութ̃եց ազատ կացուցանել, պատշաճ համարեցաք 'ի գրեանց մ̃եց հարց մերոց՝ զոմանս բանս յառաջիկայ խնդիրս վերաբերեալս 'ի սոյն արձանագրուցանել համառօտ բացատրութ̃բ այժմ, որք զբառս և զբանս 'ի հրաւէր սիրոյ անօրինակին՝ յուղիղ միտս դով ցուցանեն, ոպ̃ զի անաչառ լուսով ճշմարտութ̃եց բանից նախնի մ̃եցն հարց մերոց՝ յայտ յանդիման ցուցցի հայաստանեայցս մեր եկե_

ղեցւոյ ուղղափառութ.

Իսկ որ առաւելն քան զայս կամի՝ ընթերցցի զամբողջ գրեանս հարց մերոց, թէ լուսաւորչին, թէ շնոր_ հալւոյն, և թէ եկեղեցական պաշ_ տամանց, յորս պարունակին ամ̃ վար դապետութիւք ս̃բ եկեղեցւոյս ըստ դրուե̃ 'ի չորրորդ յօդուածին յի շեալ տետրակին, որովք ակներև փայլի ճշմարտութն լոյս ս̃բ եկե_ ղեցւոյս ուղղափառութե. զի 'ի վ̃ր հիման՝ որ 'ի նոցանէ, հաստատեալ է խոստովանութե մերոյ յայտարա_ րութ. Որում աշակերտեալ 'ի մանկ_ կութե̃, և 'ի նոյն ձգնեալ, յանխոտոր հետս ընթանամք ս̃բց հարց մերոց ուղղափառութեան.

Յաղագս անշփոթն միաւորութե՛ միաւորելոյ ի բնութե՛ն Այ, զոր դաւանի հաւատով նորայ սբ եկեղեցի։

Շնորհալի։

,,Ասեմք մի բնութի՛ ի քս՛, ոչ շփոթ-
,, մամբ ըստ Եւտիքեայ, այլ ըստ
,,Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ, զոր ի
,,գիրս պարապմանցն՝ տայ ընդդէմ
,,Նեստորի, եթէ՝ Մի է բնութի՛
,,բանին մարմնացելոյ, որպէս և Հարքն
,,աւանդեցին. և Հայր կոչէ զԱթանասի-
,,ոս, և որ յառաջ քան զնա։ Եւ-
,,մեք՝ յաւանդութե՛ սբցն՝ ասեմք
,,զայս, և ոչ ըստ չարափառացն կար-
,,ծեաց՝ շփոթութեամբ, կամ յեղլուամբ,
,,կամ այլայլութե՛ արկանելով ի միա-
,,ւորութիւնն քի՝ մի ասելով բնութի։
,,. . . քանզի՝ մի բնութի՝ ոչ վս այլ
,,իրիք ասեմ ի մէնջ, այլ յաղագս

Ց

ան

,,անբաժանելի և անճառ միաւորու-
,,թեա՟ն բանին, և մարմնոյն։ (ըն՟դ հռոմ
բռնան, գըլըխ 10։)

,,Մեք ոչ ըստ Նեստորի ՚ի յերկու
,,բնութիւս և ՚ի յերկուս դէմս
,,բաժանեմք զմին քս՟, և ոչ ըստ Եւ-
,,տիքեայ և համախոհից նորին՝ ՚ի
,,մի բնութի՟ ժողովեմք շփոթմամբ և
,,այլայլութե՟։ Այլ՝ ունիմք ասել զեր-
,,կու բնութի՟ն՝ ըստ մեծին գրիգորի
,,Աս՟տուածաբանի՝ յառ կղօդիոս թղթին
,,գրեալ՝ ընդդէմ ապողինարի, և
,,որոց՝ ը՟ն նմա, եթէ՝ բնութի՟ք եր-
,,կուք, յաւելում ասել և զպատ-
,,ճառն, քանզի՝ աս՟ծ և մարդ, և այս
,,յիրաւի, զի թէ ա՟ծ միայն էր, և
,,կամ մարդ միայն, ՚ի դէպ էր ա-
,,սել մի բնութի՟ ունել, կամ ա՟յ՝ և
,,կամ մարդոյ։ Իսկ՝ յորժամ ա՟ծ է,
,,և մարդ միացեալ, անճառաբէլի խառ-

Գ նմամբ

„ նմանք և անչնդրականք, յայտ է թէ
„ ածային ունելով բնութիւն և մարդ-
„ կային, այլ՝ միաւորել և անբաժա
„ նելի, ըստ հոգւոյ և մարմնոյ ե-
„ ղանակին։ (Նոյն։ 141։)
„ Իսկ մեք խոստովանիմք՝ յերկուց
„ բնութեանց միլեալ, և՛ի միաւորու-
„ թեան՝ ոչ կորուսեալ զմի ոք յիւր
„ կցութեանց։ Նոյնպէս և զկամսն՝ ոչ
„ այլ և այլ ասեմք, մեք թէ ածայինն
„ կամքն՝ հակառակ լինել մարդկայ
„ նոյն կամաց, և կամ մարդկայինն՝
„ ածայնոյն, այլ՝ ի միոյ էութ՝ կըր
„ կին երկելոյ կամաց՝ ոչ այլ և այլ
„ ժամանակի, երբեմն ածայինն՝ յոր
„ ժամ զածութեան կամքը ցուցանել
„ զզօրութիւն, և երբեմն մարդկայինն՝
„ յորժամ զմարդկութեան կամքը յայտ
„ նել զխոնարհութիւն։ (Նոյն։ 119։)
„ Ըստ կամացս օրինակի՝ զոր աստ

ցուցա

,, ցուցս՝ ՚ի միոյ անձնիշխանն կամաց
,, Աստուածութեան, երկուց լինել անհակա
,, ռակաբար՝ Աստուածայինն և մարդկա-
,, յինն։ Հաւատամք և ներգործութեան՝
,, նոյնպէս լինել Աստուածայնոյն և մարդ-
,, կայնոյն՝ ՚ի միաւորութեան անդ, ոչ
,, զբարձրագոյնսն՝ Աստուածութեան միայն
,, տալով՝ առանց մարմնոյն, և ոչ ըզ
,, խոնարհագոյնսն՝ մարդկութեան առան
,, ձինն՝ առանց Աստուածայնոյն։ . . . . ։
,, Այլ՝ միոյ անձնաւորութեան զերկո-
,, սին զայսոսիկ խոստովանիմք, եր
,, բեմն ըստ զԱստուած՝ զԱստուածայինսն ներ-
,, գործելով, և երբեմն ըստ զմարդ՝
,, զմարդկայինսն։ զոր յայտ առնեն
,, և անօրէնութեան նորա գործք ՚ի սկզբա
,, նէն մինչ ցկատարումն։ (Տես էջն 120։)
,, . . . ։ Նա եւս անտեսանելին ընդ
,, Աստուածութեան՝ տեսանելի ընդ մարդկայինս
,, բնութեան, և անշօշափելին՝ շօշափե-
լի։

„ լի, և անչարչարելին՝ և անմահն՝
„ լոյս Ս. Հայրն բնութեամբ, չարչարել
„ և մեռեալ մարմնով բնութեամբ, ոչ բա
„ ժանեալ՝ այլ թէ նոյն չարչար-
„ լի, և նոյն անչարչարելի, նոյն ան-
„ մահ, և նոյն մեռեալ: Ս. ԱԼ որ չար-
„ չարեալ և մեռեալ՝ մարդկայինն ա-
„ ռեալ բնութեամբ, նոյն անչարչարե-
„ լի, և անմահ՝ Ս. Հայրն իւրով
բնութեամբ: (Ի նոյն 144:)

Յաղագս Բղխման Հոգւոյն Սրբոյ:

Լուսաւորիչ:

„ Հայր յանձնէ, որդի ՚ի Հօրէ,
„ Հոգին սբ ՚ի նոցունց ՚ի նոսին: (Յա-
„ ճախ." 397:) այս բան սբ Լուսա-
ւորչին՝ ոչ ցուցանէ զբղխումն Հոգ-
ւոյն սբյ ՚ի Հօրէ և յորդւոյ: այլ
բնութենական, և էութենական լի-

 նելն

նիւն ընդ հօր, և ընդ որդւոյ· մն
զի հերետիկոսք ժամանակին այնմիկ՝
արիոս, և եւնոմիոս, և հետևողք
նոցին բարբանջէին թէ որդին այ՝
ըստ որում 'ի մարմնանալոյ ծնել՝ ասեն
մարդ է, և ոչ 'ի բնութէ և յէութէ
հօր այ· նոյն և զհոգւոյն բարբան
ջէին, ոչ 'ի բնութէ և յէութէ հօր և
որդւոյն, այլ՝ այլ իմն էութի օտար
'ի նոցունց, պաշտօնեայ, և հրամա_
նատու: Տես 'ի գիրս գանձուց կիւր
ղի աղեքսանդրացւոյ: Ուստի զայս
մերոյ գրեալ նախադասութի ընդ
դէմ արիոսի և արիոսականացն, և
կիսարիոսականացն, և եւնոմիոսի
խօսէր, որ յայտ է 'ի յետագայ բա_
նից նորին, զոր ինքն բացայայտէ:
»Միակութին, էութին, Մեծութին, հարթ
»հաւասար··· մի է էութի բնութե
»և լի է երկինք և երկիր փառօք

 նր·

„նի։ Այսպէս և ծնունդ միութեան սբյ Եր
„րորդութեան. բայց զի պայման գոյու
„թեան այլ և այլ է, և այն չէ ծած-
„կեալ յիմաստնոց. այն զի Հայր չէ
„ծնեալ, այլև ծնօղ է. և Որդին չծնօղ,
„և ծնեալ է. և Հոգին սբ ոչ ծ-
„նօղ, և ոչ ծնունդ. այլ ելօղ.
„Ուր խոստովանիմք զՀայր անսկի՛զ
„բն. աներևոյթ. անհասանելի. ան-
„ճառ.... Ու զբանն Ած որդի
„ծնունդ 'ի Հօրէ յառաջ քան զյա
„ւիտեանս. առանց սկզբան ժամա-
„նակի.... Հաւատամք և 'ի սբ Հո-
„գին Ածեղէն. Հոգի սբ Ած կա-
„տարեալ՝ առանց անեղոյ՝ բղխումն
„մշտնջենաւոր՝ առ 'ի Հօրէ. որ խօ-
„սեցաւ յօրէնս և 'ի մարգարէսն՝ և
„յառաքելսն. և էջ 'ի յորդանան
„գետ։ Այսուհետև Հոգի պետու-
„թեն. Հոգի ազատութեն. Հոգի բերկրա-

նոյ

»նոցա մեզ. Նորանն եւեթ Հօր եւ որդ-
»ւոյ. ոչ արարած. ոչ ծառայ. ոչ
»հրամանառու, այլ հրամանատու.
»քանզի մի գործ է Հօր եւ որդւոյ
»եւ Հոգւոյն Սրբոյ. որպէս ասաց խօսք Քրիստոս
»փրկիչն աշխարհաց թէ, ես եւ Հայր
»եւ Հոգին Ճշմարտութեան որ 'ի Հօրէ
»ելանէ, ելանէ եւ ոչ բաժանի.
»բղխէ եւ ոչ սպառի. (Յովհաննու
»ճառերն 397. տես եւ 'ի նոյնն 152 եւ 153.)
զի յայս միտս է եւ այնս. Նոյն միտս
լինելն լուսաւորչին բացայայտ եւս
ցուցանի բանիւն՝ որ 'ի վերջն Հան-
»գանակին, յասելն. Նախ որք ասեն,
»էր երբեմն, յորժամ ոչ էր որդի,
»եւ կամ էր երբեմն, յորժամ ոչ էր
»Սուրբ Հոգին. կամ թէ յոչ էից եղեն,
»կամ յայլմէ էութենէ, կամ 'ի գոյութենէ
»ասեն լինել զորդին Աստուծոյ. եւ կամ
»զՍուրբ Հոգին. Նա իբրեւ կնքով ուղ-

զամփոփ դաւանութեան կնքեաց այսու-
բանիւ ընդհանրական հանգանակին՝ յա-
,,ռաջն ։ Իսկ մեք փառաւորեսցուք
և այլն ։

,,Յայս միտս և Շնորհալին ասէ ։
,, Յառաջ եկեալ յանսկզբնակա-
,,նէն հօրէ անսկզբնաբար՝ անձնա-
,,ւորութեան կատարեալ, անչափա-
,,նալի և անճառ յեղեցս՝ գոլով ։
,,Ըստ էութեան պատճառի՝ առ՚ի հօ-
,,րէ միայնոյ ։ Իսկ՝ ըստ ունակութեան և
,,շնորհաբաշխութեան, հաւասարապէս
,, հօր և որդւոյ ։ Ըստ ասելոյն որ-
,,դւոյ՝ յաղագս նորին հոգւոյն, ոչ
,,եթէ յանձնէ ինչ խօսի, այլ՝ յիմ-
,,մէ առնու, և պատմէ, զի՝ ամ
,,որ ինչ հօր է՝ ասէ, իմ է ։ (յհն″
,, 115 ։) Մ. յաղ. և՚ի շարականոցին ասէ,
,,նոյն և նման հօր և որդւոյ՝ հո-
,,գիդ անեղ և համագոյ, բղխումն

„Հօր՝ անքննաբար, առաջ յորդւոյ՝ ան
„ժամանակաբար, ՚ի մէկ բնաստուածութեն այսօր
„իջեր՝ զհօրդիդ չհորհաց քոց արբու-
„ցեր։ (Շարական.) Նոյն ՚ի Հօրն բղխումն
„Հոգւոյդ ոչ քննեցան. և համանման
„յորդւոյ առումն ոչ պատմեցան.
(Յհ՛ ովհէ, կե.) Նոյն ՚ի Սբյ լուսա-
ւորչէն՝ որ ասէ, (յաճախապատումն,, ՅՅԴԳ։)
„Հոգին Սրբոյ՝ որ զօրդին փառա-
„ւոր առնէ... զի յորդւոյն առնու-
„և պատմէ ախորժելեաց իւրոց։

Նայց սուրբ ասի ՚ի սբյ գիրս, Հոգի
որդւոյ կամ Հոգին քրիստոսի. և կամ ՚ի
„Շարականացն, առաքեալ կենաց և փրկ-
„կութեան մերոյ Հոգին Հօր և որ-
„դւոյ, ՆՆ նորա ետն լամպարնացացն
„(որ ՚ի Թէ՛ոփանեան պատարագի.) Մէջ Թէ
„ևբր ՚ի նմանէ (որ յորդւոյ) յառաջ
„ելլիցէն առնելոյ և բղխելոյ՝ որ է
„յառաջագոյն նախին և համագոյն բղխ

„խոսումն, այլ 'ի հօրէ ։ Նոյնց դե
„ քրիստոս զնա նախ ընկալաւ 'ի
„յինքն ըստ մարմնոյ. նոյն և զադամ
„պայծառացեալ փչմամբն՝ զոր կո-
„րոյս առաջինն ադամ, և 'ի մեզ շը
„նորհէն 'ի ձեռն քսի նորա, և 'ի
„նմանէ տարածեցաւ. վն այսորիկ և
„հոգի քսի ասի. բայց այսմ և առա-
„քելոյն զանդամսն քսի՝ տաճար ան-
„ուանէ հոգւոյն այ։ Նաև հոգի
„քսի ասի երբ անօրինաբար առնել
„'ի հօրէ, (ասէ) և ոչ եթէ 'ի նմանէ
բղխեալ։

Մ̃ն [illegible] հոգւոյ։

Լուսաւորիչ։

„Որք սուրբք են՝ 'ի Քրիստոսի
„մերձ լինին. զի ուր ես
„եմ *ասէ* անդ և պաշտօնեայն իմ

եղի

»ուղղեցի . . . : Մեք եւ երկրաւոր կենդանիք
»ի ձեռն մահուան ի գլուխ ելա-
»նեն, հոգիքն յղարկին առ Տէր՝ որ
»ետ զնա . եւ մարմինն դառնայ ի
»հող՝ յորմէ ստեղծաւ յարարչէն .
»Իսկ մեք եւ արդար հոգեւոցն ընդ-
»առաջ գան հրեշտակք եւ մերցն հո-
»գիք . եւ տանին առ Քրիստոս Այ սպասաւորեք
»ու օրհնութեամբ եւ երգով հոգեւորօք .
(Յաճախապատում 153:)
»Հոգիքն արդարոց ի ձեռսն Այ
»են ընդ անմահ մարմնոցն դասուց .
»սքանչելի իմն ի փառս Այ սուրբ-
»խաւար յուսումն : Իսկ ի հասարա-
»կաց յարութեն զկենդանիս մարմին-
»աւանդուն յերկիր, որպէս հաճոյիցն
»Այ . եւ լինին ընդ հրեշտակս ի յեր-
»կինս . զի յարութեն որդիք են եւ ոչ
»ամուսնին մեղանչել կամ մեռանիլ .
(Ի նոյն, 167:)

„Հոգիքն՝ որ ելանեն ՚ի մարմնոյ
„աստի, երթան ՚ի կեանսն ըստ
„իւրաքանչիւր արժանաւորութեանց.
„և անդ հրձուլին տառապանացն հո-
„գիքն ըստ խոստացեալ աւետեացն,
„որ կայ և պահի յուսացելոց իւրոց
„. . . մեծ ապաւինակք յանցաւորաց՝
„յոյժ ՚ի տրտմութե ունին զհոգիս
„մեղաւորաց ՚ի կոյանսն, որ ըստ
„իւրաքանչիւր մեղացն բաժա՛ եալ
„և որոշել ՚ի տխրականս տեղիսն, ոմն
„երբեմամբք տեսանեն իմանալեօքն
„զհատուցումն արդար դատաստա-
„նին, զանշէջ հուրն, և զխաւարն
„արտաքին. զլալ աչացն, և զկրճել
„ատամանցն : Ս. յնողքիւք՝ ահիւ
„տրտմեալք և տխրեալք կան հոգիք
„մեղաւորացն մինչև ՚ի հասարա-
„կաց յարութիւն ՚ի Քսէ . . . բայց
„այսմ օրինակի է իմանալ, ոմն թա-

 գա

›› դուք որք առաջամարտաց և յաղթա
›› ղաց պարգևս խոստանան, և նոքա
›› հաստատեալ գիտեն, եթէ ի դէպ
›› ժամանակին առնուն զխոստացեալ
›› պարգևսն, վ՟ն այնորիկ ուրախութ՟
›› ուրախ են, մինչև առցեն զվարձս,
›› և զպսակս երանութեանցն: Այսպէս և
›› մեք պատուոյաց հոգևոր են՝ որոց ըն-
›› պառնացաւ մահ յաղագս յանցա-
›› նացն, ոչ ի թագաւորացն մահա-
›› պարտոց, որ մինչ կան և մնան իւ-
›› րեանց տանջանացն և մահուն բա-
›› զում տրտմութ՟ և դողութ՟ մինչև
›› ի ժամն. յորում առնուն զհա-
›› տուցումն ըստ արժանեացն, զան-
›› մահ տանջանացն զպատիժն, և ըզ-
›› պատուհասն, որ մարմնոյն և հո-
›› գւոյն ընդունին: (Ի նոյն, 179.)
›› Ս վկայանք են նմ՝ որք արհամար
›› հեցին զօրէնս նոր, և ծառայե

ցին

„ ցին դժնդակ ցանկութեանց անխտիր՝
„ և պէսպէս չարեաց. որք ժառանգե
„ լոց են զարտաքին խաւարն. Այս
„ ւա՛ր է սաստ արտաքին չար՝ որոց
„ խաւարեալ են միտք և զգայութիւնք, և
„ օտարացեալ են ՚ի կենաց անտի.
„ . . Դուեն անդ ՚ի հուր գեհեննին.
„ ուր լալ աչաց է և կրճել ատա-
մանց. (՚ի նոյն, 153.)

„ Իսկ զհաւատացելոց մեղուցե-
„ լոց և խոստովանողաց և ապաշխա
„ րողաց, և հաղորդելոց փրկական
„ խորհրդոյն, և հրաժարելոց յաշ-
„ խարհէ, և ոչ կատարեցին յի-
„ շատակք՝ քնն պատարագաւն, և ա-
„ ղօթիւք և գթովք անանկաց և
„ այլ բարի գործովք. զի վերջնոցն
„ բարեգործութեք՝ հանգուցեալքն
„ նորոգեսցին նորոգութեբ կենացն
„ անվախճանից. (՚ի նոյն, 169.)

 Այս

„ Լսեա Աշխարհս քո՛ արժանաւո֊
„ րեալ զհոգի իմ ուրախութեամբ ան֊
„ առնել վերջս փառաց քոց ՚ի կոչ֊
„ ման աւուրն. և հանգչիլ յուսով
„ բարեաց յաւիտենից արդարոց՛ մին֊
„ չև յօր մեծի գալստեան քո։
(Նորէնոյն ՚ի հաւատոյ խոստովանին։)

Սահման ուղղափառաց և հաւատոյ եկեղեցւոյն
Հայաստանեայց։

Լուսաւորիչ։

„ Որք՛ Աշխարհս աշակերտացն եր֊
„ բեմն ժողովեալ առ Աշխարհս
„ վարդապետն Յիսուս Քրիստոս
„ Տէրն մեր և Փրկիչն. և Ռա֊
„ բունապետն՛ և Որդին Աստուծոյ
„ Ովսեանն. զորս հարցանէր ցնոսա
„ թէ. զո՞ ուսուցէք ասեն մարդիկ
„ զորդւոյ մարդոյ՛ թէ իցէ. զորոց

ար

,,տուեալ պատասխանի․ դուք զի՞
,,ուստեք ասէք թէ իցեմ ես։ Մերոց
,,առաջինն էր պետրոս, ասէ՝ դու
,,ես որդի Աստուծոյ կենդանւոյ․ վսյ
,,և զերանութիւն ընկալաւ․ ասէ՝ երա
,,նի՛ է քեզ պետրոս որդի յովնա
,,նու, զի ոչ յերկրէ տոհմակցաց
,,քոց՝ ՚ի մարմնոյ և յարենէ ազգի
,,քո՝ ՚ի մարդկանէ առեր զայդ գի
,,տութի․ այլ հայր յերկնից եւ ՚ի
,,միրտ քո, և յայտնեաց քեզ։ Եւ
,,արար զնա վէմ հաստատութեան ամ
,,եկեղեցեաց։ Իսկ երեքն հիմունք
,,առաքելական․ և առին շնորհս
,,քահանայութեան, մարգարէութեան, և
,,առաքելութեան, եւ կենսատու խորհրդ
,,դոցն գիտութեան․ որ վարեն զայս
,,աշխարհաժամանս զաւակին․ զոր եւ ետ
,,ցտր ժառանգութեան՝ առաւելագոյնս
,,յովհաննէս։ Եւ տէրն եւ Առաքե

 լոցն՝

,, լոցն՝ և զվիճականս արքայութեն ՚ի
,, ձեռս նց. զի ինքն իսկ Տ՟ Յոր-
,, դին էր դուռն մտողացն. վ̃ոյ
,, մարգարէն աղաղակէր՝ այս դուռն
,, տն է՝ և արդարքն մտանեն ընդ
,, սա: Տ̃րդ՝ եւ յայտնանես զքահա-
,, նայութի, և զօծութի, և զմարգարէ-
,, ութի, և զթագաւորութի ցփրկիչն
,, մեր Քս, և քո̃ եւ առաքելոցն,
,, և առաքեալքն ետուն եկեղեցւոյ
,, մանկանց համարձակութի: (յոհա-
նու", 197.)

,, Յայս միտս ասէ. Շ̃ նորհն եկեղց հա-
,, մայնից արարածոց ՚ի յանդնդոյից,
,, նոյն շինեցեր զեկեղեցի, վէմդ ՚ի
,, վ̃ր վիմի բանի, ընդ եդեալ հի-
,, մունս ՚ի նոր ուխտն, զմեզ յօդեալ
,, շինուածս ՚ի նոյն. ‹՚ի ծաղկերգք.›

,, Որ գերագոյն ընտրելոց առաքե-
,, լոցն դասուց՝ անուանեցեր լինել

 զե-

„ զերանելին զպետրոս , դիմաւս տէր
„ հաւատոյ . հիմն եկեղեցւոյ ։
(շարական , Ժ̅Թ̅ ։)

„ Սրբեցար յարուցեալ եկե̅ղե-
„ ցւոյ քո հիմանցն ։ (շարական , Ժ̅Ե̅ ։)
„ Որ տիրական իշխանութե̅ հաղորդս
„ արարեր զմեզ առաքելական , կապել
„ և արձակել զորդիս մարդկան յեր
„ կինս և յերկրի , և աթոռակից լի
„ նել քեզ խոստացար՝ յորժամ նս
„ տիս յաթոռ դատաստանական ։
(շարական , Ի̅Ե̅ ։)

Մ̅ ։ Տ̅ր ժողովրդոյն՝ որ ընդունելի են ։
„ Նուաճեալ ժողովուրդ հարց մերոց ,
„ որք ՚ի ժամանակս ժամանակս ե-
„ ղեն ՚ի մեզ և ՚ի Սաթանայէ եկե-
„ ղեցիս՝ ընդդիմամարտք զանազան
„ հերձուածոց , յայտնի փայլեն ՚ի
„ մէջ մեր , Թէ ո՞յք , և վ̅ն որոյ պատ

 ճառ

„Ձայնք շարժեցան յայնս, և որոց
„հարցն՝ որք միաբանեցան յիւրա-
„քանչիւր ժողովս՝ ուղղափառու-
„Թեան ձայնակցիմք, և զնզովեալսն
„նզովել՝ նզովեմք... Այլ ՚ի սոցա
„նէ՝ առաջին և տիեզերական ժո-
„ղովն՝ որ ՚ի Նիկիա... որք զհա-
„մագոյութեն հաւատ՝ հաստատե-
„ցին ընդդէմ արիանոսացն: Այլ եր
„մի ՚ի նոյն ժողովոյն՝ Սրբ Ապսն
„հայոց՝ մեծն Արիստակէս....
„Այլ և ժողով և ՚ի կոստանդնու-
„պօլիս՝ ընդդէմ հոգեմարտիցն,
„ընդ որս էր՝ և մերն հայրապետ
„մեծն ներսէս, որում և աշակեր-
„տեալք, ամբարացուք ՚ի մակեդոնի ա-
„ղանդոյն: Այլ երրորդ ժողով
„յեփեսոս՝ ընդդէմ նեստորի...
„ամ ոչ Սրբ Տամբին դաւաներ զմբ
„կոյսն, և զտեր մեր յս քս՝ ոչ յեր

 կուց

,, կուց բնութեանց միաւորեալ, այլ
,, շարադրութեամբ յարակցեալ, ընդդէմ
,, որոյ ժողովեալ երկերիւր ս͞ր
,, հարցն՝ յԵփեսոս, արտաքս ընկե-
,, ցին զՆեստորին չար հերձուածն՝ յե-
,, կեղեցւոյ, և ետուն մեզ զուղղա-
,, փառ հաւատ՝ ժողովականն Թըղ-
,, թովք՝ սրբոյն Կիւրղի աղեքսանդ-
,, րու հայրապետի, զորս ընկալաւ
,, հայրապետն հայոց՝ մե՛ծն Սահակ,
,, և խորշեցոյց զեկեղեցի մեր՝ ՚ի
,, Նեստորի չար հերձուածոյն։
,, Գտանեմք և այլ և այլ ժողովոց
,, կանոնադրութիւնք ՚ի մէջ մեր, և ըն-
,, դունելի են, որք զզանազան կարգս
,, եկեղեցւոյ հաստատեցին, և զզե-
,, ղէս հերձուածս հերքեցին. . . .
,, Սոյա ուղղափառ ժողովոցս՝ և
,, որք սոցին հանգոյն՝ ուսաք ըզ-
,, հաւատոյ դաւանութիւն, և՚ի նոցին

կա

„կանոնադրութ՟է՝ զգործոց պարկեշ
„տութ՟ն, և զմեղաց խորութ՟ն, և դե
„կեղեցական կարգաց վայելչութ՟ն.
„... վ՟ն այնորիկ՝ և համարձակութ՟բ
„նզովեմք՝ զսա ՚ի նոցանէ նզովեալ
„հերձուածողսն, զարիոս... զմակեդ
„ոնիոս... զպօղոս շամշատացին, և զնեստ
„որ՝ նորին հերձուածողին նորա
„գլուխ... և զամբարշտեան եւտիքէս
„... Ը՟նդունիմք իսկ՝ և երգակ
„ցիմք ը՟դ և Ս՟բ ազգեաց հարցն,
„որք այսոցիկ հերձուածողաց՝ մահու
„չափ ձգնեալ՝ հակառակ կացին,
„և զուղղափառ հաւատոյ ա՟ծաշունչ
„վարդապետութ՟ն իւրեանց՝ գրով
„ետուն մեզ. Որս ուսեալ ընկա
„լաք, և միշտ ընթերցմամբ՝ ՚ի նո
„ցին աշակերտութեանն մնա
„լամբ զատանիլ անմոլար. (Յ[illegible]
[illegible], 1605)

Ս՟րդ

Արդ՝ 'ի կամիլ ազգին՝ սիրով շա-
հել զմիւս կողմն, ըստ որում բա-
զում յօժարութբ. եկեալ, առաջի
Մեծնամբ Երրորդութեն ուխտէլ,
և ձեռագրով խոստացան ոչ ևս օ-
տարանալ 'ի հայաստանեայց սբ եկե-
ղեցւոյս դաւանութէ: Եւ այլ ոչ
ևս յարիլ յազգ օտար: Բայց արա-
րին զերիս խնդիրս միայն, այսինքն
կիրառութի իւղոյն հեճանդաց· ըստ
որում ասեալք են: Ոչ երգել
զնշովս, որ 'ի վերջ ժամանակաց ան-
ուն յաւուրց կոլոտ յօհաննէս Պատ-
րիարքի խափանեալ է 'ի Պոլիս: ոչ
յիշել 'ի սբ պատարագի զանուանս
սրբոյն յօհննու որոտնեցւոյն գրիգո-
րի և մովսէսի տաթևացեացն: Այս
զերիս խնդիրս նց՝ (որք ոչ միով
իւիք ուղղափառու են և դաւանու-
թե հայաստանեայց սբ եկեղեց-

ւոյ

ւոյ վասն բերելն,) աղագն յանձն է_
առ., զիջեալ ՚ի բանս նց, զի կատա_
րեալ սէր հաստատեսցի ՚ի մէջ. և
սիրով ոչ եթէ զհերձեալսն լինել ընդ
դունել, և զընդունելիսն հերքել,
և կամ յուղղափառութե̄ հայաստա_
նեայց մր եկեղեցւոյ յոյժ և յահեկ
խոտորել։ Նմին իրի և ՚ի լինել բա_
նիցս, էօրէն կարգաւորք ՚ի նոցանէ
եկեալ ՚ի մր եկեղեցիս մեր ընդու_
նելով զուղղափառ դաւանութիս
հայաստանեայց մր եկղցյ և զնմ
արարողութիս՝ մատուցին զմր պա_
տարագն ըստ ծիսի և արարողութե̄
մր եկեղեցւոյ մերոյ. ընդ որս ոչ
սակաւք և յաշխարհականաց նոցին,
՚ի գլխաւորաց և յերևանաւորից եկեալ
հաղորդեցան մարմնոյ և արեան կե̄նա
րարին. որք և միանգամայն բազմիցս
ապաշխարեալ լինել ընդ ձամբ հաստատեցին

տա_

առաջի Յարգելեաց մերոց, զամե-
նեսին յայն կողմն ծնացեալն յոր-
դորել. և 'ի հնազանդութի հայաստա-
նեայց սբ եկեղեցւոյ ածել, և
ջանալ առ 'ի բառնալ խոտան զկըր-
ծիծն 'ի միջոյ. վս Պոլսեցւոց ազ-
գիս բաղձալով վայելել 'ի զուարճա-
լի սեղան անկեղծ սիրոյ, և ըմ-
պել զքաղցր և զուրախարար բա-
ժակ աշակերտութեանն քրիստո-
սի, զոյն գործեալ սրտի մտօք՝
փութայիւն 'ի տպութն հրաւէր
սիրոյ աշակերտակիցն, զոր պատուած և ս-
վարժեան Պատրիարգական կնքով 'ի բա-
նկեղան և 'ի վերջն կնքել, եթէ փա-
կանք բանից, զի մի՛ լիցի յանձնառու-
տուրին արանց բուռ խնչ կամ բան
յաւելուլ, կամ բառնալ. և կամ
փոյլ իմն օտար իմաստ 'ի նմա
մուծանել:

Միջնորդութիւն։

Եւ որ ոք յետ զայսոսիկ լսելոյ 'ի մէնջ՝ գայթակղեսցի դարձեալ 'ի մեզ՝ ոչ հաւատալով առաքելոցս, և առ ինք խռովութեան լիցի զպարզամիտս վրդովելով, ինքն տացէ պատասխանի Քի յաւուր դատաստանի, իբրև գայթակղող անդամոց նորին։ Իսկ այն զոր միանգամ լսէ և հաւատայ՝ և ոչ դատի՝ ոչ ապաց քննօղն սրտից, Յս ճշմարիտ հաւատացելոցն՝ ընկալցի վարձս բարեաց 'ի Քրիստոսէ Յ. Տ. մերմէ։ Որում փառք և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։